

Őszi Kulturális Fesztivál

A „tőpart és templomtorony-perspektíva” elleni örök tiltakozás

Beszámoló, Irodalom

2015.11.02 - tiszatáj

A „tőpart és templomtorony-perspektíva” elleni örök tiltakozás
 GEROLD LÁSZLÓVAL ILIA MIHÁLY BESZÉLGETETT

GEROLD LÁSZLÓVAL
 ILIA MIHÁLY BESZÉLGETETT

A 75 éves *Gerold László*t, az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékének nyugalmazott egyetemi tanárát, irodalomtörténészt, (színi)kritikust, a híres *Új Symposion*-nemzedék és a

Napló Kör tagját *Ilia Mihály*, a Szegedi Tudományegyetem Magyar Irodalom Intézetének legendás oktatója, a *Tiszatáj* folyóirat egykori, a határon túli magyar irodalmak ügyét folyamatosan szem előtt tartó, segítő főszerkesztője köszöntötte a szegedi Millennium Kávéházban 2015. október 21-én. Kettejük beszélgetéséből nemcsak az ünnepelt életútja, irodalomtörténeti és közéleti pályája rajzolódott ki, hanem a vajdasági magyar értelmiség múltja és jelene, mely értelmiséget mindig, így még ma is determinál és alakít az olyan fontos fórumokkal, intézményekkel és sajtóorgánumokkal kialakított viszonya, mint például a *Híd*, az *Új Symposion*, az újvidéki Magyar Tanszék, a *Magyar Szó* vagy a Napló Kör.

A két irodalomtörténész első, személyes találkozására közel negyvenöt évvel ezelőtt, a hetvenes évek elején került sor: az akkortájt a szabadkai színház történetét író és a *Bácskai Hírlap* c. sajtó szinkritikai anyagát kutató Gerold Szegedre utazott, melynek gazdag szabadságát kapta. A hatvanas évek erős szellemi közegében, inspiratív nemzedék tagjaként (társai többek között Tolnai Ottó, Domonkos István és később a tanszék oktatóivá váló Bányai János, Utasi Csaba, Bosnyák István voltak), az Ifjúsági Tribünön szervezett nagy vitaestekhez, majd 1961-től az *Ifjúság* mellékleteként, később, 1964-től önálló folyóiratként megjelenő *Új Symposion*hoz kapcsolódva jöhetett ő is – mint alkotó, szerkesztő társai – más, saját utat alakított ki és járt be, mégis fontosnak tartotta ezen az állással folytatott beszélgetés generációjának alapvető szemléleti egységét hangsúlyozni. Ezt a szemléleti egységet a vajdasági irodalmi életben, az ötvenes évek végén lezajló változások alakították ki: a korábban pártkáderek által működtetett, szerkesztett, publikált *Híd* c. folyóirat kőre irodalmi műveltséggel, esztétikai érzékenységgel rendelkező értelmiség (Majtényi Mihály, Herceg János, 1957-től Major Nándor) csoportosult, és hozzájuk, a vajdasági irodalom provincializmusa elleni harcba szállt be Gerold fiatal nemzedéke, hogy a szociális irodalom háttérbe szorításával teret adjanak a modern törekvéseknek. Gerold szerint a symposionista Sinkó-nemzedék közös, alapvető lényege maga a tiltakozás volt, ez az, ami még most is áthatja és összekapcsolja őket, felvenni és intenzívve teszi a régi viszonyokat, hiszen a „bezárkózás, a tőparti és templomtorony-perspektíva, a permanens tévesen értelmezett regionalizmus” (Bányai), tehát a vidék zárt szelleme elleni lázadás manapság újra aktuális a Vajdaságban.

Sinkó Ervin (a tanszék alapító vezetője, aki egyetemi óráin akármiről beszélt, végül előadását Atyval fejezte), B. Szabó György, Szelei István és Bori Imre, egy nagy nemzedék jelentős tagjai voltak Gerold mentorai, akitől – elmondása alapján – széles látókörét, a nyitottság iránti igényét és az irodalomhoz való nem merev viszonyulását, hanem értelmezői szabadságát kapta. A hatvanas évek erős szellemi közegében, inspiratív nemzedék tagjaként (társai többek között Tolnai Ottó, Domonkos István és később a tanszék oktatóivá váló Bányai János, Utasi Csaba, Bosnyák István voltak), az Ifjúsági Tribünön szervezett nagy vitaestekhez, majd 1961-től az *Ifjúság* mellékleteként, később, 1964-től önálló folyóiratként megjelenő *Új Symposion*hoz kapcsolódva jöhetett ő is – mint alkotó, szerkesztő társai – más, saját utat alakított ki és járt be, mégis fontosnak tartotta ezen az állással folytatott beszélgetés generációjának alapvető szemléleti egységét hangsúlyozni. Ezt a szemléleti egységet a vajdasági irodalmi életben, az ötvenes évek végén lezajló változások alakították ki: a korábban pártkáderek által működtetett, szerkesztett, publikált *Híd* c. folyóirat kőre irodalmi műveltséggel, esztétikai érzékenységgel rendelkező értelmiség (Majtényi Mihály, Herceg János, 1957-től Major Nándor) csoportosult, és hozzájuk, a vajdasági irodalom provincializmusa elleni harcba szállt be Gerold fiatal nemzedéke, hogy a szociális irodalom háttérbe szorításával teret adjanak a modern törekvéseknek. Gerold szerint a symposionista Sinkó-nemzedék közös, alapvető lényege maga a tiltakozás volt, ez az, ami még most is áthatja és összekapcsolja őket, felvenni és intenzívve teszi a régi viszonyokat, hiszen a „bezárkózás, a tőparti és templomtorony-perspektíva, a permanens tévesen értelmezett regionalizmus” (Bányai), tehát a vidék zárt szelleme elleni lázadás manapság újra aktuális a Vajdaságban.

A Gerold életpályájában meghatározó *Új Symposion* magyarországi és szerbiai fogadtatása, a publikált magyar és ex-jugoszláv szerzőgárda (utóbbihoz néhány példa: Vasko Popa, Daniló Kiš, Miodrag Pavlović, Šoljan és Tomislav Ladan), valamint a délszláv társlapokhoz fűződő viszony kapcsán az újvidéki irodalomtörténész az 1959-től kinyíló jugoszláv horizontról mesélt, melynek köszönhetően egyrészt beáramlottak a magyarországi könyvkiadók termékei (ezekről kritikákat írtak, illetve a vajdasági köztudatba kívántak hozni olyan szerzőket is, mint pl. – Bányai publikációi által – Németh Lászlót vagy Déry Tibort). Másrészt a folyóiratukhoz hasonló, egyetemista fiatalok által szerkesztett, szabadelvű lapok (az újvidéki *Polja*, a *Danas* vagy a zágrábi *Telegram*) közvetítésén keresztül tájékozódhattak az új irányzatokban, nyugat-európai művekben és kurrens elméletekben. „Ezeket a másod-, neki már harmadkézből szerzett ismereteket Esterházy Péter – akit a *Sympo* is közölt, akárcsak más, Magyarországon tiltó listás szerzőket: Mészölyt, Mándyt, Konrád Györgyöt, Éorsi Istvánt, Fehér Ferencet és Heller Ágnes – is emlegeti, amikor a folyóiratunkról beszél”, fűzte még hozzá Gerold, aki a tiltott irodalom kapcsán még arról anekdotázott, hogy jöhetett lapjuk átjutott a határon és bejutott az anyaországba, de ők maguk beutazási vízumot nem kaptak, és a lapszámok (vagy ugyanígy Bori Kassák-könyve) mind a könyvtárak zárolt állományába kerültek. Jugoszlávia ehhez képest nyitott volt, pontosabban csak megjárta a maga nyitottságát, hiszen jelen volt ott is a cenzúra (pl. Beckett *Godot-ra várva* c. drámáját először nem engedték bemutatni), jöllehet a nyugati művészeti produktumok végül csak eljutottak – maradvá tovább a színháznál – Ljubljánán, Zágrábon, Szarajevón keresztül Belgrádba, pl. az Atelee 212 modern színházba.

Gerold színekritikusi tevékenysége még egyetemista éveit idején kezdődött, habár a színház iránti szeretete gyerekkorához vezet vissza (ő is, akárcsak Ladik Katalin, diákszínház volt, rengeteg darabot nézett már akkor is, és önmagát mindig is vizuális típusnak tartotta). Első kritikáját Tolnai felkérésére írta az *Új Symposion*ba, ebből a felkérésből és a színházról folytatott diskurzus vajdasági hiányából született meg tehát munkásságának egyik jelentős iránya: megírta Szabadka színház történetét, évtizedek óta ír a vajdasági színházakban játszott darabokról (kezdetben a *Magyar Szó* olyan munkatársaként, aki a hatvanas évek Belgrádjában a Bitef színházi fesztiválnak köszönhetően tájékozódhatott a nyugati színházadásban) és 19. századi kutatói érdeklődése is elsősorban a dráma műnem felé nyitott. Az Újvidéki Egyetem 19. századi irodalmat tanító oktatójaként Ilia kérésére megemlékezett a számára kedves, a szakma által is becsült volt tanítványairól: Thomka Beátáról, Juhász Erzsébetről, Faragó Kornéliáról, Harkai Vass Éváról, Toldi Éváról és a jelenleg a szegedi egyetemen tanító, szintén 19. százados Hász-Fehér Katalinról. Nyugdíjasként elszakadt már az újvidéki tanszéktől, ahogy ő fogalmazott – „kikittatódott”, majd a szegedi bölcsészkarhoz hasonlítva volt intézményét a hagyományszakadástól beszélt: „Nálunk leveszik az ajtókról a tábláinkat, nincs kint a nevünk, mint a szegedi intézetben pl. Csetri tanár úr táblája. Az új tanszékvezetés már a tradicionális tanszék napi rendezvényre sem hív meg minket (Jungot, Bányait, engem). Egyébként ez a tanszéki ünnepség éppen ma van, hiszen 1959. okt. 21-én, ezen a napon tartotta Sinkó Ervin a székfoglaló beszédét”.

Ilia kiemelte Gerold munkásságában az értelmiségi szociográfiával való foglalkozást is, ennek egyik jelentős terméke a *Hatvan magyartanár* című munka, mely – szerzője elmondása alapján – a *Magyar Szó*ban töltött újságírói tevékenységének köszönhetően született meg. Vidékre, terepre utazó, riportot készítő kollégáit (Matuska Márton, Csorba István, Németh István) Gerold gyakran elkísérte, mert a kis falvakban jelenlévő kultúra, oktatás minősége érdekelte. Az Ács Károly által szerkesztett *Híd* pályázatára végül 1969-ben megírta ezt a második díjjal jutalmazott, az akkori vajdasági pedagógustársadalomban nagy port kavart művet, melynek egyik vitát kiváltó alaptézise a pedagógiai tudás mellett a szakmai ismeretek, tájékozódás és felkészültség elvárása volt. Jöllehet Gerold később felhagyott az értelmiségi szociográfiával való elsődleges foglalkozással, mégis gyakran visszatért és ma is visszatér a publicisztikai műfajokhoz, hiszen pl. a *Vajdaság Ma* internetes hírportálon *Portéka* címmel jelenleg is van saját rovata.

Gerold a vajdasági magyar irodalom jelenlegi helyzetéről értekezve a fokozatosság hiányát emelte ki, melyet szemben saját nemzedékét és az akkori irodalmat állította párhuzamba: fiatal szerzőként az *Ifjúság*ban indultak, közvetkező lépcsőfokként az *Új Symposion* szerkesztették, miközben szépen, lassan beépültek a *Hídba* (ezáltal ez a folyóirat is egy új irányvonálzat kapott), Fehér Kálmán, Bányai és ő szerkesztőtársak lettek a *Hídban* (Gerold majdnem húsz évig szerkesztette a kritikai rovatot), így tulajdonképpen az, hogy 2004-ben, Bori halála után a folyóirat főszerkesztőjévé nevezték ki, egy fokozatosságnak a logikus eredménye volt. „A fiatalok helyzete ma más”, állította az újvidéki irodalomtörténész, „hiszen kevesebb a megjelenési lehetőség a Vajdaságban, mint húsz-huszonöt évvel ezelőtt volt”. Rádióújsorok születtek meg, mint ahogy a szabadkai *Üzenet* c. folyóirat sincs ma már, a *Családi Kör* hetilap nem közli irodalmat, a *Hét Nap* is csupán módjával, egyedül – első publikálási lehetőségként – szinte csak a *Képes Ifjúság* van. „De nemcsak az a legutóbbi közlés lehetősége szűkült be a Vajdaságban, hanem a véleménynyilvánítások is, hallgatólagos cenzúra van, az egyetlen magyar nyelvű napilap, a *Magyar Szó* is pártkontrolli fennhatóság alá került, szinte csak a *Váljadaság Ma* és a *Második Nyilvánosság* van, ahol kultúráról, közéletéről szabadon publikálhatunk”, fűzte még hozzá Gerold, így a születésnapjára beszélgetés a Vének Tanácsáról és a Napló Köréről (mint az ünnepelt értelmiségi léteének két fórumáról) folytatott diskurzussal zárult.

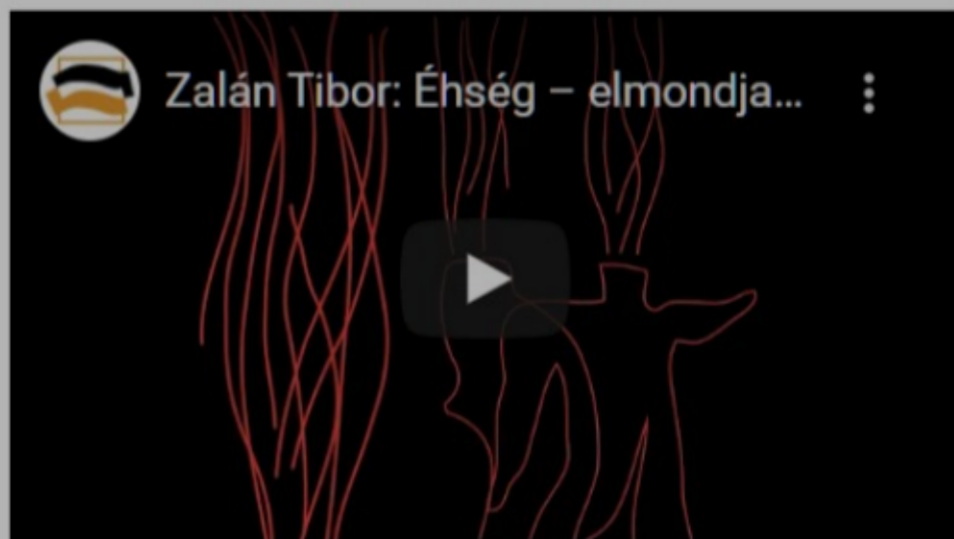
A Vének Tanácsa (kezdetben az újvidéki Forum kiadó épületében) tíz vajdasági magyar értelmiségi (Bányai, Maurits, Bordás György, Tolnai, Várady Tibor, Véleménycserje, mgy a Napló Kör) heti összejövetele, Harkai Gábor) heti összejövetele, véleménycserje, míg a Napló Kör a *Napló* – a kilencvenes évek egyetlen független vajdasági magyar hetilapjának – egykori szerkesztőit (Bodis Gábor, Németh Árpád) és hasonlóan gondolkodó társait (pl. Tolnai, Végel, Balázs Attila, Losonc Alpár, Losonc Márk, Pressburger Csaba, Radics Viktória) foglalja magába, nyilvános, magázinszerű esteken szólnak fel, értekeznek kulturpolitikai vagy politikai kérdésekről. A 75 éves irodalomtörténész számára ez a kék fórum jelenti az *oázist* a Vajdaságban, abban a régióban, melynek jelen pillanatban égető szüksége van az autonóm értelmiségi szociográfiákra.

Bencsik Orsolya

PROGRAMOK

- 02.20. | Kurtág 95: előben közvetíti a zeneszerző születésnapj koncertjét a Műpa >>>
- 02.25. | Duda Éva Társulat: Prizma >>>
- 02.18. | Az Erdélyi Magyar Írók Ligája rendezvényei a Magyar Széppróza Napja alkalmából >>>
- 02.16. | Homo Ludens Project – Beszélgetés Dr. Beck Zoltánnal, Dr. Kelemen Zoltánnal, Orsós Jánossal >>>
- 02.15. | Plakátkiállítás a Visegrádi csoport 30. évfordulójára alkalmából >>>
- 02.15. | A Magyar Művészeti Akadémia Elfolyó idő c. tárlata a Pesti Vigadóban >>>
- 02.13. | Csáth és démonai bemutató a Vígstreamházban >>>
- 02.11. | Egy nő filmvetítés ingyenes · Online esemény >>>
- 02.06. | Februári új kiállítások, programok, események a Deák17 Galériában >>>
- 02.06. | Otthonába költözik a színház! – indulnak a Miskolci Nemzeti Színház online közvetítései >>>

TiszaLINE Szalon

HÍREK

- 02.04. | A Szépirok Társaságának felhívása >>>
- 12.15. | Humorban gazdag Ájvonne érkezik a REÖK-be >>>
- 12.13. | Trafó – Mi a te ügyed? >>>
- 12.11. | Izgalmas kortárs krimi Podmaniczky Szilárd új könyve? >>>
- 11.18. | Ezer újkori metszetet tesz digitális közkinccsé az Országos Széchényi Könyvtár >>>
- 11.13. | Kürti László és Ross Gillett kapja a Balassi Bálint-emlékkardot >>>
- 10.30. | Lemezen adták ki Keith Jarrett legendás műpabell koncertjét >>>
- 10.30. | Hogyan mutatja be egy bevásárlóközpont értékvilágát egy logó? >>>
- 10.30. | A művészet, az együttműködés és a kihívásokon felülkerekedő kreativitás ünnepe volt a 29. CAFe Budapest Kortárs Művészeti Fesztivál >>>
- 10.29. | Asztali beszélgetések... – Sztéhlo Gábor, az embermentő >>>

TISZATÁJ

Tiszatáj 2021. február

Quan Barry, Báthori Csaba, Betsy András, Csehy Zoltán, Alan Dugan, G. István László, Németh András, Radnai István, Vas Máté versei

Mátyás Győző, Petőcz András prózája

Mitoszok, mesék, testamentumok – Margaret Atwood szövegvilágairól (Bencsik Vera, Kérchy Anna, Kovács Fruzsina, Kürtösi Katalin, Martonyi Éva, Sághy Miklós tanulmányai)

>>>

SZTEKult

Tiszatáj Szalon – Kassák aniz – Ólomüveg-kiállítás

Mindenkit nagy szeretettel várunk a SZTE JGYPK Rajz-Művészettörténet Tanszék hallgatóinak közös ólomüveg-kiállítására
 2020. november 4. 17 óra
 Tiszatáj Szalon (Szeged, Roosevelt tér 10-11.)
 >>>

tiszatájonline.hu
 14 807 kedvelés